

Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge: Sınırlandırma Anlaşmaları, Paydaşlar ve Stratejiler

Nur Jale ECE

Mersin Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, Türkiye, jalenur@mersin.edu.tr

Öz

Doğu Akdeniz Havzası, yüksek potansiyel enerji kaynaklarının sahip olması, askeri, ticari ve ulaştırma açısından jeopolitik ve jeostratejik önemi haizdir. "1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)"nin anlaşma yoluyla sınırlandırılmasının, hakkaniyet ilkesine göre uluslararası hukuk çerçevesinde yapılması yer almasına rağmen Doğu Akdeniz'deki devletler deniz enerji kaynaklarını paylaşmak amacıyla MEB'lerini bölgedeki üçüncü devletlerin hakkını gözetmeden tek taraflı olarak ilan etmekte ve ikili antlaşmalar yapmaktadır. Çalışmada, Doğu Akdeniz Havzasının jeostratejik ve jeopolitik önemi, MEB sınırlandırma uyumsuzlukları, Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölgesi'nde deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ve stratejik paydaşlar incelenmiş, Türkiye'nin Akdeniz ve Ege Münhasır Ekonomik Bölgesindeki stratejilerine ilişkin önerilerde bulunulmuş, konuya ilişkin genel bir değerlendirme yapılarak Türkiye'nin söz konusu bölgede çıkarlarını korumak için Akdeniz ile Ege'de Münhasır Ekonomik Bölgesini ilan etmesi, MEB deniz yetki alanını gösteren haritaları ortaya koyması ve kıyıdaş ülkelerle münhasır ekonomik bölge sınırlandırma anlaşmaları yapmasının uygun olacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Münhasır Ekonomik Bölge, Doğu Akdeniz, Doğal Gaz Rezervleri, Enerji, Sınırlandırma Anlaşmaları.

The Exclusive Economic Zone in the Eastern Mediterranean: Delimitation Agreements, Stakeholders and Strategies

Abstract

The Eastern Mediterranean Basin has great geopolitical and geostrategic importance from the points of high potential of energy resources, military, commercial and transportation. Although it was pointed out in the "1982 United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), states that the delimitation of the Exclusive Economic Zones (EEZ)"by agreement should be in accordance with international law on an equitable basis; the states in the region declare EEZs unilaterally and enter into bilateral treaties without considering the rights of the third States in order to share the marine energy resources. In the study, importance of geopolitical and geostrategic of Eastern Mediterranean, disputes concerning delimitations of EEZ, the delimitation of maritime jurisdiction and strategic stakeholders have been examined and it has been proposed for Turkey's strategy on EEZ in Mediterranean And Aegean Seas.. General evaluation has been conducted. The study concluded that Turkey, in order to protect national and other economic interests should declare EEZs in the Mediterranean and Aegean Seas, put forward the charts showing the coordinates of the delimits of its EEZs and sign the delimitation agreements of the EEZ with the coastal states.

Keywords: Exclusive Economic Zone, Eastern Mediterranean, Natural Gas Reserves, Energy, Delimitation Agreements.

1. Giriş

Yapılan projeksiyonlara göre Dünya nüfusunun 2035 yılında yaklaşık 8,8 milyar olacağı tahmin edilmiştir [1]. Enerji tüketiminde 2014-2035 yılları arasında %34 artış beklenmektedir [1]. British Petroleum (BP) Enerji Raporu'na göre; 2015 yılı sonu itibariyle dünya toplam kanıtlanmış petrol rezervi 239,4 milyar ton/yıl, 1.697,6 milyar varil/yıl; petrol üretiminin 4.331,3 milyon ton/yıl, 91670 bin varil/gün, tüketiminin ise 4.331,3 milyon ton/yıl, 95.008 bin varil/gün olduğu belirtilmektedir [2]. 2015 yılında petrol dünya enerji talebinin %32,6'sına, doğal gaz ise %23,7'sine karşılıkmıştır [3]. Uluslararası Enerji Ajansı raporuna göre; petrol talebinin 2016 yılında bir önceki yıla göre %1,2 oranında büyüme ile 95.8 milyon varil/gün olacağı tahmin edilmiştir [4].

BP Raporu'na göre 2015 yılı sonu itibariyle dünya kanıtlanmış doğal gaz rezervi 186,9 trilyon m³ doğal gaz üretimi 3538.6 milyar m³, tüketimin 3.468,6 milyar m³ olduğu belirtilmektedir [2]. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Enerji Başkanlığı doğal gaz talebinin 2040 yılına kadar %56 büyüyeceğini öngörmektedir [5]. Dünya ham petrol rezerv ömrü 2014 yılında yaklaşık 56,8 yıl, dünya doğal gaz rezerv ömrü 54,1 yıl olarak öngörülmüştür [3]. 2050 yılında dünya petrol talebinin %110 artacağı beklenmektedir [6].

Türkiye, Doğu-Batı, Kuzey-Güney ulaşım ve enerji koridorlarının, ulaşım ve ticaret yolu üzerinde olup, jeo-stratejik öneme haiz olup, aynı zamanda "1960 Garanti ve İttifak Antlaşmaları ile garantör devlet sıfatıyla Kıbrıs Adası üzerinde söz sahibidir"[7]. Doğu Akdeniz'de doğalgaz rezervinin 15 trilyon metreküpten daha fazla olduğu tahmin edilmektedir [8].

Çalışmanın İkinci Bölümü'nde Doğu Akdeniz Havzası'nın jeostratejik ve jeopolitik önemine ilişkin değerlendirme yapılmış, Üçüncü Bölümde "1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)"

hükümlerinde yer alan "Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)" hukuki rejimi ve ilgili maddeleri ele alınmış, Dördüncü Bölümde MEB sınırlandırma uyuşmazlıkları incelenmiş, Beşinci Bölümde Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölgesi'nde deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ve stratejik paydaşlar ile stratejik işbirlikleri incelenmiş, Altıncı Bölümde Türkiye'nin Akdeniz ve Ege Münhasır Ekonomik Bölgesindeki stratejisine ilişkin önerilere yer verilmiştir. Sonuç ve Değerlendirme Bölümü'nde ise genel bir değerlendirme yapılmış olup, Türkiye'nin Akdeniz ve Ege MEB'de yer alan söz konusu enerji kaynaklarını araştırmak ve işletmek ve dolayısıyla stratejik rolünü arttırmak için söz konusu bölgelerde MEB ilanı yapmasına ve oluşturacağı stratejiye ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

2. Doğu Akdeniz Havzasının Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi

Doğu Akdeniz dar anlamda Türkiye, Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Suriye, İsrail, Mısır, Lübnan, Filistin, Libya, Tunus ve Ürdün kıyıları ile çevrilidir [9, 10]. Tarih boyunca Atlas Okyanusu ile Süveyş Kanalı'nı birbirine bağlayan önemli bir taşımacılık ve ticaret yolu güzergahı olan Doğu Akdeniz Bölgesi deniz taşımacılığı, denizcilik faaliyetleri, deniz ticareti ve stratejik açıdan oldukça önemli bir stratejik bölge olarak değerlendirilmiş olup, bu bölgedeki hidrokarbon yataklarının keşfi ile önemi daha da artmıştır [11].

Akdeniz'de yılda 220.000'den fazla gemi seyir yapmaktadır [12]. Doğu Akdeniz, Dünya petrol rezervlerinin %65,4'üne sahip olan Orta Doğu'nun batıya açılan kapısı olup, Dünya deniz trafiğinin %30'u, petrol taşımacılığının %25'i Akdeniz'den geçmektedir [13, 14]. Ayrıca, Atlantik ve Avrupa ile Uzak Doğu ana konteyner hatları Akdeniz koridorunu kullanmaktadır [15, 16]. Dünya petrol rezervlerinin %

65'ine sahip olan Basra Körfezi Doğu Akdeniz yoluyla batıya açılmakta olup, Hazar petrolü ve doğalgazının dünya pazarlarına ulaşmasında Doğu Akdeniz önemli bir rol oynamaktadır [17, 18]. Akdeniz'in Atlas Okyanusu ile Süveyş Kanalı'nı birbirine bağlayan önemli bir taşımacılık güzergâhı olması dışında su, petrol ve doğalgaz kaynakları açısından stratejik doğal kaynaklara sahip olması söz konusu bölgenin daha da stratejik ve enerji koridoruna olmasına neden olmaktadır.

Kıbrıs ve İsrail arasındaki "Leviathan" Havzasının yaklaşık 1.68 milyar varil petrol ve 3,45 trilyon m³ doğalgaz içerdiği öngörülmektedir [19, 20]. İsrail Hükümeti İsrail'in kuzeyinde kıyı ile bağlantılı üretim kuyularına bağlı açıkta sabit bir sondaj platformu tesisini kapsayan Leviathan Kalkınma Planı'nı onaylamıştır. Doğu Akdeniz'de (Leviathan, Herodot ve Nil Deltası) toplam doğalgaz miktarının 13,2 trilyon m³, sıvılaştırılmış doğalgaz miktarının(LNG) 9 milyon m³ ve petrol miktarının ise 3,5 milyar varil civarında olduğu tahmin edilmektedir [21].

3. Münhasır Ekonomik Bölge

Münhasır Ekonomik Bölge kavramı Uluslararası Hukuk açısından ilk kez de "1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi"nde ortaya çıkmıştır. Ancak, bu sözleşmede de karasularının genişliğine ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamıştır. "1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) (United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS))"nde karasularının genişliğine ilişkin ilk düzenleme yapılarak karasularının azami genişliği 12 mil olarak öngörülmüştür. Münhasır Ekonomik Bölge kavramı ilk defa 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nde düzenlenmiş olup, örf ve adet hukuku haline gelmiştir [22].

Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ile ilgili hukuki düzenleme "1982 Birleşmiş

Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) (United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS))"nin 55-75 maddelerinde yer almaktadır. BMDHS'nin 55. Maddesine göre MEB karasularına bitişik bir bölge olup, özel hukuki rejimine tabidir. MEB'e kıyıdaş devletler ile diğer devletlerin hakları ve yetkileri ile BMDHS'de düzenlenmiştir [23, 24, 25, 26].

BMDHS'in "Münhasır Ekonomik Bölgede Sahildar Devletlerin Hakları, Yetkisi veya Yükümlükleri" başlıklı 56.1.a) maddesinde MEB'deki kıyıdaş devletlerin "deniz yatağı üzerindeki sulara, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarının araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar" yer almaktadır. BMDHS'in Sözleşmesi'nin 56.2 maddesine göre "Münhasır ekonomik bölgede Sahildar devlet, söz konusu Sözleşme uyarınca haklarını kullanırken ve yükümlülüklerini yerine getirirken, diğer devletlerin haklarını ve yükümlülüklerini gerektiği şekilde göz önünde bulunduracak ve bahsi geçen Sözleşme hükümleriyle bağdaşacak biçimde hareket edecektir." [22]. BMDHS'nin 57. Maddesine göre; "Münhasır ekonomik bölge, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin ötesine uzanmayacaktır." [23].

MEB alanı kıyı devletinin egemenliği altında değildir. MEB alanında Sahildar devlet, diğer devletlerin haklarını dikkate alarak uluslararası kanun ve kurallar çerçevesinde münhasır yetkilere sahiptir. Ancak, Doğu Akdeniz'de yer alan devletler MEB haklarını kullanırken bu bölgede yer alan üçüncü ülkelerin hakkını gözetmeden MEB sınırlarını belirlemektedir [26, 27]. BMDH'nin 59 uncu maddesine göre MEB'deki uyumsuzluklar hakkaniyet prensibi ve tüm uluslararası toplum

dikkate alınarak çözümlenmelidir [23].

“BMDHS’nin “Deniz haritaları ve coğrafi koordinatlara ilişkin listeler” başlıklı 75. Maddesine göre, MEB’in sınırlandırma çizgileri uygun ölçekli deniz haritalarında gösterilecektir. Söz konusu Sözleşme’nin 77’nci maddesine göre sahildevlet devlet kıta sahanlığında araştırmalar yapabilir ve doğal kaynakları işletebilir. Ancak, başka sahildevlet devlet söz konusu sahildevlet devletin iznini almadan bu faaliyetleri yürütemez [23].

BMDHS’nin 74 üncü maddesinde MEB’in sınırlandırılma anlaşması hakkaniyet ilkesine göre Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38’nci maddesinde yer aldığı üzere uluslararası hukuka uygun olarak yapılacaktır [23, 29]. UAD’ın MEB sınırlandırmasının hakkaniyet ilkesi prensibine dayandırılmasının temelinde “1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi”nin 6’ncı maddesi olup, buna göre sınırlandırma “eşit uzaklık ilkesine” göre yapılacaktır [30]. “BM Genel Kurulu’nun 1970 tarih ve 2749 (XXV) ve 2750 (XXV) sayılı kararlarında uluslararası deniz yatağı ‘İnsanlığın Ortak Mirası’ olarak kabul edilmiştir”[31]. Bahsi geçen yaklaşım deniz dibindeki kaynakların sınırsız kullanımını önleyebileceği gibi, güvenlik stratejileri açısından da önem arz etmektedir. Öngörülen adil paylaşım modelinin silahlanma yarışını da azaltabileceği düşünülmektedir [31, 32].

Türkiye karasularının genişliğinin azami 12 mile olarak hükme bağlanması ve uyuşmazlıklarda zorunlu yargı yetkisi ile ilgili hükümlerden dolayı BMDHS’ne taraf olmamıştır[30]. Ancak, bir kıyı devleti sözleşmeye taraf olmasa da MEB ilanı yapabilir. Buna istinaden, “Türkiye 05.12.1986 tarihli ve 86/11264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Karadeniz’de 200 millik MEB ilan etmiş olup, Ege ve Akdeniz’ de MEB ilan edilmemiştir”[25, 28].

4. Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırılması Uyuşmazlıkları

Dünyada birçok ülke Münhasır Ekonomik Bölge’ye sahip olup, MEB’nin sınırlandırılması ile deniz kaynakların kullanımı ülkeler arasında sorun olmaktadır. MEB ve kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin günümüze kadar birçok dava karara bağlanmıştır. “BMDHS’nin 74. ve 83. Maddelerine göre sınırlandırmalarda hâkim ilke “hakça bir paylaşım” olup uluslararası mahkemeler sınırlandırmanın MEB sınırlandırmasının hakkaniyet ilkesine (principle of equity) göre yapılmasını benimsemektedir” [29].

“MEB sınırlandırılmasında devletler çözüme ulaşamadıkları takdirde BMDHS’nin XV. Bölümünde yer aldığı üzere öncelik tarafların uyuşmazlığı çözmesi olup, şayet taraflar, uyuşmazlıkların çözümü konusunda herhangi bir sonuca varamazlarsa XV. Kısımın 2. Bölümünde öngörülen Uluslararası Adalet Divanı, Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, vb. zorunlu yargısal çözüm rejimi devreye girer [23]. UAD Statüsü’nün 35.1 Maddesine göre UAD’na sadece Divan Statüsü’ne taraf olan devletler başvurabilir. UAD Statüsünün 36.2 maddesine göre Divan’ın yargı yetkisinin taraflar tarafından tanınması gerekmektedir”[33]. Ancak, Türkiye UAD Statüsüne taraf olmadığından Divan’a söz konusu davalar için başvuramaz.

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin şimdiye kadar UAD ve diğer Uluslararası Tahkim Mahkemeleri tarafından karara bağlanan başlıca 19 mahkeme kararı olup,

UAD ve hakem mahkemelerinin söz konusu başlıca örnek kararları aşağıda verilmektedir:

Kıta sahanlığı hukukunun gelişmesinde önemli bir rolü bulunan ilk sınırlandırma davası 1969 yılında UAD’da çözümlenen Danimarka ile Federal Almanya, Hollanda ile Federal Almanya arasındaki Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları (North Sea Continental Shelf (Federal Republic

of Germany/Netherlands) and North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Denmark))(1967-1969) olup, diğer davalar; Fransa ve İngiltere arasındaki Manş Denizi Kıta Sahanlığı Davası (Continental Shelf Delimitation (Channel Islands Case) (1977-1978); Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası (Aegean Sea Continental Shelf Case) (1976-1978); ABD ve Kanada arasındaki Maine Körfezi Sınırlandırma Davası (Gulf of Maine Area Case) (1981-1984); Tunus-Libya Davası (1978-1982), Libya ile Malta arasındaki Kıta Sahanlığı Davası (Continental Shelf Case) (1982-1985); Guinea-Bissau ile Senegal arasında deniz alanlarının sınırlandırılması davası (Maritime Delimitation between Guinea-Bissau and Senegal (Guinea-Bissau v. Senegal)) (1991); Katar ile Bahreyn arasında deniz alanlarının sınırlandırılması davası (Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain)) (1991); Kanada ve Fransa arasındaki St. Pierre ve Miquelon Kıta Sahanlığı Davası (Delimitation of the Maritime Boundary between Canada and France (St. Pierre and Miquelon)) (1992); Danimarka ve Norveç arasındaki Jan Mayen Kıta Sahanlığı Davası (Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen) (Denmark v. Norway) (1988-1993); Kamerun ile Nijerya arasında deniz alanlarının sınırlandırılması davası (Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria) (1994); Nijerya ile Kamerun arasında deniz alanlarını sınırlandırma davası (Request for Interpretation of the Judgment of 11 June 1998 in the Case concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria) (1998); Yemen ve Eritre (1999), Nikaragua ile Honduras arasında Karayip Denizi'nde deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin dava (Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras))

(1999); Nikaragua ile Kolombiya arasında deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin dava (Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia)) (2001); Romanya ile Ukrayna arasında deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin dava (Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine)) (2004); Peru ile Şili arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin dava (Maritime Dispute (Peru v. Chile)) (2008); Nikaragua ile Kolombiya arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması davası (Question of the Delimitation of the Continental Shelf between Nicaragua and Colombia beyond 200 nautical miles from the Nicaraguan Coast (Nicaragua v. Colombia)) (2013); Costa Rika ile Nikaragua arasında Karayip Denizi ve Pasifik Okyanusu'ndaki deniz alanlarını sınırlandırma davası (Maritime Delimitation in the Caribbean Sea and the Pacific Ocean (Costa Rica v. Nicaragua)) (2014); Somali ile Kenya arasında deniz alanlarını sınırlandırma davası (Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v. Kenya)) (2014) [28, 34, 35, 36].

BMDHS'nin 77'nci maddesinde düzenlendiği üzere; kıyı devletinin kıta sahanlığındaki hakları söz konusu alanı ilan etmesine ya da kullanmasına bağlı olmadığı hükmü "*UAD'nın 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları*" kararına yansımış olup, sınırlandırmalarda "*hakkaniyet prensibi*" uygulanmaktadır [29]. Tunus ve Libya'nın UAD'a başvurduğu kıta sahanlığı davası, mahkemece 1982 yılında karara bağlanmış olup, kararda "*kıta denize hâkimdir*" ifadesi yer almıştır [34]. Bahsi geçen davalar MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırılmasında "*hakkaniyet*" ve "*eşit uzaklık*" prensibinin uygulanması gibi bazı ilke ve kuralların yerleşmesi açısından önemlidir [29].

UAD tarafından Libya ile Malta davasında mesafe sınırlandırılmasına vurgu yapılması eşit uzaklık çizginin kullanılmasına neden olmuştur [37]. "*ABD ve Kanada arasında*

Maine Körfezi Bölgesi Davası'nda (1984) denizlerin sınırlandırılmasında anakaralar arasında eşit uzaklık çizgisinin olması gerektiği ve bölgelere göre sınırlandırmanın yapılmasını karara bağlanmıştır"[22]. UAD'nın Kararı'nda, öncelikle sınırlandırma ile ilgili kıyılar ve denizalanı belirlenmiş; daha sonra sınırlandırma eşit uzaklık çizgisi ve hakkaniyete uygun olarak yapılmıştır [38].Malezya, Çin, Filipinler, Tayvan, Vietnam, arasında Spratly Adaları, Kuzey Buz Denizi'ndeki ülkeler arasında ikili uyuşmazlıklar söz konusudur. Kanada ve Danimarka arasındaki Hans Adaları, ABD ve Rusya arasındaki Bering Denizi, ABD ile Kanada arasındaki Beaufort Denizine ilişkin Kuzey ülkeleri arasında da sınırlandırma uyuşmazlıkları mevcuttur [39].

Uluslararası mahkemeler, sınırlandırma işleminde öncelikle ülkelerinin coğrafi özelliklerini dikkate alarak bir sınırlandırma çizgisi belirlemekte olup, daha sonra belirlenen sınırın ülkenin coğrafyası, kıyı şeridinin uzunluğu, nüfus, mevcut kaynaklar vb. açısından hakça olup olmadığını değerlendirmektedir[10, 40].

Ege Denizi'nde kıta sahanlığı sorunu ilk kez Kasım 1973'de Ege Denizinin doğusunda TPAO'nun bazı bölgelere 27 adet petrol arama ruhsatı vermesiyle ortaya çıkmış olup, 1974 yılında da yeni ruhsatların verilmesi ile sorun daha da artmıştır. Yunanistan, TPAO tarafından petrol arama ruhsatı verilen bölgelerden bazılarının Semadirek, Limni, Midilli, Aghios, Sakız, Psara ve Antipsara adalarının kıta sahanlık alanlarıyla çakıştığı iddiasında bulunmuştur. Yunanistan Ağustos 1976'da tek taraflı olarak (forum prorogatum) UAD'na başvurarak anlaşmazlık konusu olan bölgelerde bilimsel araştırma ve arama işlemlerinin durdurulmasını ve ihtiyati tedbir alınmasını talep etmiştir (Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi Kıta Sahaneliği Davası (Aegean Sea Continental Shelf Case) (1976-1978)). UAD 19 Aralık 1978 tarihinde Yunanistan'ın tek

taraflı başvurusu ile açılan Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin davada, kendisini yargılama yetkisine sahip görmediği için, davayı yetkisizlik gerekçesiyle reddetmiştir [35].

Yukarıda belirtildiği üzere UAD'ın Libya-Malta, Danimarka ile Norveç arasındaki Jan Mayen, Maine Körfezi ve Katar Devleti-Bahreyn, Romanya ile Ukrayna arasında kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırması uyuşmazlığına ilişkin davalarındaki kararlarında sınırlandırmada eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasına vurgu yapması Akdeniz kıyıları açısından birbirine yakın ölçülere sahip olan Türkiye ile Mısır'ın münhasır ekonomik bölge ve/veya kıta sahanlığı sınırlandırmasının eşit uzaklık ilkesi çerçevesinde yapılması gerektiğini desteklemektedir [41].

5. Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölgesi'nde Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması ve Stratejik Paydaşlar

Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler enerji kaynaklarını araştırmak ve işletmek için MEB ilan etmek amacıyla girişimlerde bulunmaktadır. Bir kıyı devleti BMDHS'ne taraf olmadan da MEB ilanı yapabilir. Doğu Akdeniz'in coğrafi yapısının karmaşıklığı nedeniyle sahil devletlerinin deniz yetki alanlarının sınırlarının çakışmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, söz konusu bölgedeki sahil devletleri bu bölgede yer alan diğer sahil devletleriyle anlaşma yapmadan MEB'lerini tek taraflı olarak ilan ederek ikili anlaşmalar yapmaktadır[42].

Doğu Akdeniz'deki ülkelerin Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlamasına ilişkin paydaşlar, diğer ülkeler ile yaptıkları stratejik işbirlikleri ve buna ilişkin anlaşmalar aşağıda verilmektedir:

Türkiye BMDHS'ne taraf olmamasına rağmen MEB ilan etme hakkına sahiptir. "Türkiye "05.12.1986 tarih ve 86/11264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Karadeniz'de 200 millik MEB ilanında bulunmuştur" [41, 43]. 476 Sayılı

Karasuları Kanun'da yer aldığı üzere, ülkemiz karasularının genişliği Akdeniz ve Karadeniz'de 12 mil ve Ege Denizi'nde 6 mil, olup, bu bölgelerde MEB ilanı yapılmamıştır[44].

21 Eylül 2011 tarihinde Türkiye ile KKTC arasında "kita sahanlığı sınırlandırma anlaşması" imzalanmıştır. Türkiye başka kıyıdaş devletlerle kita sahanlığı ve MEB sınırlandırma anlaşmaları yapmamıştır [45, 46]. Türkiye'nin ilan ettiği kendi ruhsat alanlarının bir bölümü GKRY tarafından ilan edilen ruhsat sahaları ile çakışmaktadır [9].

Türkiye, GKRY'nin tüm Kıbrıs için kita sahanlığı ile MEB sınırlandırma anlaşmaları yapma yetkisinin olmadığını, buna ilişkin yapılan anlaşmaların geçerliliğinin olmadığını ve uluslararası hukuka aykırı olduğunu ilan etmiştir. Bu nedenle, Türkiye GKRY ile Mısır arasında imzalanan sınırlandırma anlaşmasını tanımamaktadır [47].

"2015 tarihli ve 63 sayılı "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanları Yasası"na göre MEB'de sınırlandırma anlaşmaları bölgenin özelliklerine göre hakkaniyet prensibi çerçevesinde uluslararası hukuka uygun şekilde yapılmalıdır" [48, 49].

"Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölge'de petrol çıkarılması hakkında 2011 tarih ve 1753 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 27 Nisan 2012 tarih ve 28276 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Bakanlar Kurulu Kararı ile XIV numaralı Adana Petrol Bölgesinde, Akdeniz'de Türk Karasuları dışında yer alan 6 alanda petrol ameliyatı¹ yapılmasına izin verilmiştir[50]. "Türkiye 21 Eylül 2011'de KKTC ile "Akdeniz'de Kita Sahanlığı Sınırlandırması Hakkında Anlaşma" ve 02 Kasım 2011 tarihinde KKTC Ekonomi ve Enerji Bakanlığı ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) arasında "Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretim Paylaşım Sözleşmesi"

imzalanmıştır" [51]. 22 Eylül 2011 tarihinde KKTC Bakanlar Kurulu kararıyla TPAO'ya Kıbrıs Adası'nın civarındaki deniz sahalarında petrol ve doğalgaz arama ruhsatları verilmiş olup, 20 Ekim 2014 tarihinde son teknolojik donanımlara sahip Barbaros Hayrettin Paşa Sismik Araştırma Gemisi Kıbrıs'ın güneyinde sismik araştırmalara başlamış ve sismik veri toplama çalışmaları gerçekleştirmiştir [51].

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi: GKRY'nin karasuları genişliği 12 mildir[52]. GKRY'nin 1959 Zürih, Londra ve 1960 Lefkoşa Antlaşmalarına göre tek başına Kıbrıs'ın tamamını bağlayacak antlaşmalar yapma yetkisi bulunmamasına rağmen 2 Nisan 2004 yılında çıkardığı bir yasa ile KKTC ve Türkiye ile anlaşma yoluna gitmeden "Kıbrıs Cumhuriyeti" adına 21 Mart 2003 tarihinde 200 mil genişliğinde MEB ilanında bulunmuştur[44]. GKRY, 17 Şubat 2003 tarihinde arasındaki MEB sınırlandırmasının belirlendiği ve eşit uzaklık çizgisinin (ortay hat ilkesi)² esas alındığı bir antlaşma imzalamış olup, söz konusu anlaşma 2004 yılında Birleşmiş Milletler tarafından onaylanmıştır[10].

GKRY 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır'la Doğu Akdeniz'deki deniz sahalarının paylaşımıyla ilgili MEB sınırlandırmasını öngören bir antlaşma imzalamış ve 2004 yılında bu antlaşmayı Birleşmiş Milletlere onaylatmıştır. GKRY, 2006 yılında Güney Kıbrıs ile Mısır'a kadar olan bölgedeki yeraltı kaynaklarının tespit edilmesine ilişkin çalışmalara başlamış olup, 26 Ocak 2007 tarihinde Mısır ve Lübnan ile çizdiği sınırların içerisinde 13 adet hidrokarbon arama ruhsat sahası ilan etmiştir [44, 45]. Söz konusu sahalardan bazıları Türkiye'nin kita sahanlığı sahaları ile çakışmakta olup, Türkiye, 2 Mart 2004

¹Petrol ameliyatı: Petrol arama, keşif, inkişaf, istihsal, tasfiye ile depolanması, nakledilmesi, satılması ve bu işler için gerekli enerji ve su tesisleri, bina, kamp ve diğer bütün tesislerin kurulması ve işletilmesi.

²1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesine ve 1982 BMDHS'ne göre, taraflar arasında öngören bir anlaşma yoksa veya diğer özel durumlar ve tarihi haklar farklı bir usulün uygulanmasını gerektirmiyorsa, karasularının sınırlandırılmasında bir usüldür [24].

tarihinde söz konusu sahalardaki haklarını saklı tuttuğunu belirten notayı BM Genel Sekreterliğine bildirmiştir [45]. GKRY'nin ilan ettiği MEB'nde yer alan 9 numaralı parsel KKTC tarafından TPAO'ya verilen ruhsat alanı ile çakışmakta olup, bu durum Kıbrıs müzakerelerini de olumsuz yönde etkilemektedir [9, 53]. GKRY'nin Doğu Akdeniz'de kıyıdaş devletlerle imzaladığı MEB sınırlandırma anlaşmaları aşağıda verilmektedir [10].

GKRY ile Lübnan ile ortay hat ilkesini esas alarak MEB'nin sınırlandırılmasına ilişkin 17 Ocak 2007'de bir anlaşma imzalamış olup, Türkiye'nin çabaları sonucunda Lübnan Hükümeti bu anlaşmayı onaylamamıştır [10].

GKRY ile İsrail 17 Aralık 2010'de ortay hat esasını dikkate alarak MEB sınırlandırma anlaşması imzalamıştır [10]. GKRY ile Mısır 17 Şubat 2003 tarihinde ortay hat prensibini temel alarak anlaşma yapmıştır [10]. GKRY ile Suriye arasında herhangi bir MEB sınırlandırılması anlaşması imzalanmamıştır [44].

Ege Denizi'nde karasularının genişliği 6 deniz mili olan Yunanistan'ın; Mısır, Libya ve GKRY ile ortay hat prensibini dikkate alarak sınırlandırma anlaşması yapma çalışmaları devam etmektedir [54, 55].

İsrail karasularının genişliği 12 deniz milidir [54]. İsrail bölgede 1998 yılında araştırmalara başlamış olup, Tamar, Dalit ve Kıbrıs ile İsrail arasında kalan Leviathan bölgesinde yaklaşık 25 trilyon feet küp doğal gaz bulunduğu tahmin edilmektedir [27]. Amerikan Noble Energy 1998 yılından beri İsrail açıklarında çalışmalarını sürdürmekte olup, hidrokarbon sahalarda üretim yapacak aşamaya gelmiştir [21]. İsrail 12 Temmuz 2011'de MEB ilanında bulunmuştur. İsrail sadece 2010 yılında GKRY ile MEB sınırlandırma anlaşması imzalamış olup, doğal gaz ihracına başlamıştır [51, 55].

Suriye'nin karasuları 12 mildir. Suriye karasuları, iç suları, bitişik bölge, kıta

sahanlığı ve MEB'ye ilişkin rejimlerini kapsayan deniz kullanım alanlarını içeren "Suriye Karasularında Ulusal Egemenliğin Belirlenmesi"ne ilişkin yasayı 19 Kasım 2003 tarihinde onaylamıştır [10, 54]. Ancak, Suriye'nin herhangi bir MEB sınırlandırma Anlaşması bulunmamaktadır [10].

İngiltere'nin Kıbrıs adasında Akrotiri ve Dikelya adlı iki üssü bulunmakta olup, söz konusu üslerden dolayı İngiltere MEB'nin ilan etme konusunda söz sahibi olmak isteyebilir [44, 45].

Mısır'ın karasularının genişliği 12 mildir. [52]. British Petroleum (BP) Nil Deltası'nda sahip olduğu petrol sahalarda 5 trilyon metreküpün üzerinde doğalgaz rezervi olduğu tahmin etmektedir [56]. Mısır, Türkiye'nin karşı çıkmasına rağmen 2003 yılında GKRY ve 17 Ocak 2007'de Lübnan ile ortay hattı esas alarak MEB sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. Mısır, 17 Aralık 2010'da İsrail ile söz konusu sınırlandırma anlaşması imzalamasına rağmen İsrail ile sınırlandırma konusundaki anlaşmazlık nedeniyle söz konusu anlaşma Lübnan Parlamentosu tarafından onaylamamıştır [40, 55].

Lübnan'ın karasuları genişliği 12 mildir [54]. Lübnan birinci, dördüncü, dokuzuncu ve onuncu parsellerde keşif çalışmaları yapmış olup, dokuzuncu bölgede İsrail ile anlaşmaya varamamaktadır [57]. Yukarıda belirtildiği üzere, Lübnan ile GKRY 17 Ocak 2007'de MEB sınırlaması anlaşması imzalamış olup, bahsi geçen anlaşma Türkiye'nin girişimiyle Lübnan tarafından onaylanmamıştır [10]. Lübnan'ın ilan ettiği MEB alanı ile İsrail'in deniz yetki alanlarının yaklaşık 9 km'lik bir kesimde çakışması nedeniyle İsrail ile MEB anlaşmazlığı devam etmektedir [10].

6. Türkiye'nin Akdeniz ve Ege Münhasır Ekonomik Bölgesi'ndeki Stratejisine İlişkin Öneriler

Türkiye, bugüne kadar Doğu Akdeniz ve Ege'de MEB ilanında bulunmamış, KKTC

ile “*Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması*” dışında Akdeniz ve Ege’de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması anlaşması yapmamıştır.

Türkiye, Akdeniz ile Ege Münhasır Ekonomik Bölgesindeki stratejisini ivedilikle oluşturmalı ve hayata geçirmelidir. Türkiye’nin stratejisi; gelecekte meydana gelebilecek önceden tahmin edilemeyen tüm durumlar ve kısmi belirsizlik koşullarını dikkate alarak milli ve sair iktisadi menfaatlerini korumayı amaçlayan siyasetine uygun olarak hedefler belirlemesi ve buna ilişkin gereken tedbirleri alması, her türlü aracı kullanması ve düzenlemeleri yapması olmalıdır. Türkiye’nin, söz konusu stratejisini yaşama geçirmek, bölgede geleceğe yönelik uzun vadeli amaçlarını geliştirmek, değişen koşullara göre öngörülerini biçimlendirmek ve sonuca varmak için nelerin yapılması gerektiğini belirlemek amacıyla söz konusu stratejik analizi yapmasının ve ayrıca Doğu Akdeniz’de enerji politikalarımıza ilişkin uzun vadeli amaçları geliştirmek ve sonuca varmak için nelerin yapılması gerektiğini ortaya koymak amacıyla stratejik yönetim uygulamasının uygun olacağı düşünölmektedir.

Türkiye iç ve dış paydaşların görüşlerini dikkate alarak Akdeniz ve Ege MEB’ndeki vizyon, misyon ve amaçlarını tanımlayarak, uzak ve yakın çevre analizi ile GZFT (Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) Analizi yaparak stratejisini üretmeli, uygulamalı, söz konusu bölgelere ilişin teknik veriler, belgeler, deniz yetki alanını gösterir haritalar vb. gerekli alt yapıları hazırlayarak ve uluslararası daha etkin lobi çalışması yaparak ürettiği stratejisini uygulamalı, uyguladığı stratejiyle istenen sonuçların alınıp alınmadığını belirlemek için stratejisini değerlendirmeli, izlemeli ve geliştirmelidir. İç paydaşlar siyasi ve askeri karar vericiler, Enerji Bakanlığı, Dışışleri Bakanlığı, T.P.A.O, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu vb. ilgili devlet

kurum ve kuruluşları ve diğer kuruluşlardır. Dış paydaşlar ise Doğu Akdeniz ve Ege MEB’de yer alan kıyıdaş devletler, petrol ve doğal gaz arama uluslararası şirketleri ve ilgili diğer kuruluşlardır. Dış paydaşlar arasında işbirliği ya da çıkar çatışmaları belirlenmelidir.

Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de en uzun kıyıya sahip olması, MEB’nde yüksek potansiyel enerji kaynaklarının bulunması, Türkiye ve Kıbrıs arasındaki stratejik işbirliği önemli potansiyel iç güçtür. Türkiye’nin Akdeniz ve Ege’de henüz MEB ilanı yapmaması, söz konusu kaynakların çıkarılmasında ve ihracatında teknik ve finansal zorluk potansiyel dış zayıflık olmaktadır. Söz konusu bölgedeki potansiyel enerji kaynaklarının araştırılması ve çıkarılmasına ilişkin uluslararası enerji şirketleri ile konsorsiyuma girmesi, bölgede MEB sınırlandırma anlaşmaları konusunda stratejik işbirlikleri Türkiye açısından potansiyel fırsatlardır. Türkiye’nin Doğu Akdeniz MEB’nde güvenliği ve çıkarlarına ilişkin başlıca tehdit unsurları; GKRY’nin MEB sınırlamalarını uluslararası hukuka aykırı olarak yapması ve ilan ettiği ruhsat alanlarının bir kısmının Türkiye’nin ilan ettiği ruhsat alanları ile çakışması, Kıbrıs sorunu, Yunanistan’ın hakkaniyet ilkelerine uygun olmayan MEB sınırlandırma çabaları, bölgedeki devletlerin MEB’yi tek taraflı olarak ilan etmesi, GKRY, İsrail ve Yunanistan arasındaki yakınlaşma, Filistin-İsrail anlaşmazlığı, söz konusu bölgede yer almayan küresel güçlerin Doğu Akdeniz politikalarıdır.

BM Genel Kurulu’nun 2750/25 sayılı Kararı ile MEB’deki deniz yatakları ve kaynakları “İnsanlığın Ortak Mirası’ olarak kabul edilmiştir [58]. Buna istinaden, Türkiye ile Doğu Akdeniz’e kıyıdaş diğer ölkeler arasındaki sınırlandırmalar uluslararası hukukun öngördüğü hakkaniyet prensibine uygun bir yöntemle çözümlenmelidir. Hakkaniyet ilkelerine göre coğrafyanın üstünlüğü prensibince kıyıların

durumu ve uzunluğu dikkate alınmalı ve başlangıç olarak sınıra eşit uzaklık/ortay hat esasında belirlenmelidir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Ege'de milli ve sair iktisadi menfaatlerini koruması ve bölgedeki stratejik rolünü arttırması için "karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz miline kadar Akdeniz ve Ege Türk Münhasır Ekonomik Bölgesi'ni ilan etmesinin" ve sahildevletleri ile MEB sınırlandırma anlaşmaları yapmasının uygun olacağı düşünülmektedir. KKTC, zengin hidrokarbon kaynaklarına sahip olup, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması Türkiye ve KKTC açısından bir fırsat oluşturmaktadır [59]. Bu nedenle, KKTC ve Türkiye arasında stratejik işbirliği geliştirilmeli, söz konusu bölgelerde MEB sınırlandırmasına ilişkin eylem planı yapılarak uygulamaya konulmalıdır.

Akdeniz ve Ege'de MEB ilanı yapılabilmesi için öncelikle Karasuları Kanunu'nda bu konunun yer alması gibi iç hukukta düzenleme yapılması gerekmektedir. Akdeniz ve Ege Türk Münhasır Ekonomik Bölgesi için bir kararnamenin hazırlanarak yürürlüğe konulması, söz konusu bölgelerde MEB sınırlarının sahildevletleri ile konsensus sağlanarak belirlenmesi, teknik verilerin ve deniz yetki alanını gösteren haritaların hazırlanmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

7. Sonuç ve Değerlendirme

Dünyada doğal enerji kaynakları tükenmekte olup, yeni enerji kaynakları araştırılmaktadır. Dünya deniz trafiğinin %30'u, petrol taşımacılığının %25'ine geçtiği Doğu Akdeniz, yüksek enerji potansiyeline sahip hidrokarbon sahalarının keşfi ile jeopolitik ve jeostratejik açıdan daha da stratejik bir bölge konumuna gelmiştir. Doğu Akdeniz'de keşfedilen zengin doğal gaz ve petrol rezervleri nedeniyle söz konusu bölgede MEB sınırlandırılması

anlaşmalarında sorun yaşanmakta olup, enerji kaynaklarının paylaşımında bu bölgedeki sahildevletleri daha çetin bir mücadele içerisine girmesi beklenmektedir.

Doğu Akdeniz'de yer alan kıyıdaş ülkelerin sınırlarının çakışması nedeniyle söz konusu bölgedeki devletler tüm sahildevletleri ile anlaşmaya gitmeden tek taraflı olarak MEB sınırlarını ilan etmekte ve ikili anlaşmalar yoluyla stratejik işbirlikleri yapmaktadır. Türkiye'nin ilan ettiği ruhsat alanlarının bir kısmı GKRY'nin ilan ettiği ruhsat alanları ile çakışmaktadır. Türkiye, GKRY'nin imzaladığı kıta sahanlığı/MEB sınırlandırma anlaşmalarının geçersiz ve uluslararası hukuka aykırı olduğunu ilan etmiştir.

Ayrıca, Yunanistan'ın MEB sınırlaması Türkiye anakarasına yakın yarıda yer almasından dolayı hakkaniyet ilkelerine göre yapılmadığından uluslararası hukuka aykırıdır. Yunanistan ile Türkiye arasındaki MEB sınırlandırmasına ilişkin sorun uluslararası hukuka göre hakkaniyet prensibine uygun bir yöntemle çözümlenmelidir.

Türkiye, şimdiye kadar Doğu Akdeniz' ve Ege'de MEB ilanı yapmamış, KKTC ile "Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması" dışında Akdeniz ve Ege'de herhangi bir sahildevlet ile MEB sınırlandırılması anlaşması da yapmamıştır.

Türkiye, milli ve sair iktisadi menfaatlerini korumak ve stratejik rolünü arttırmak için zengin hidrokarbon yataklarına sahip olan Doğu Akdeniz'de ve Ege'de Münhasır Ekonomik Bölge stratejisini belirlemeli, uygulamalı, izlemeli ve geliştirmelidir. Bu kapsamda, Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Ege'de MEB sınırlarını kıyıdaş ülkelerle çok taraflı anlaşmalar yaparak belirlemesi, deniz yetki alanını gösteren haritaları ortaya koyması ve buna ilişkin iç hukukta düzenlemeler yaparak söz konusu bölgelerde Münhasır Ekonomik Bölgesi'ni ilan etmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, KKTC ile stratejik işbirliğinin geliştirilmesinin, Doğu Akdeniz

ve Ege Denizi'nin bir barış denizi olmasına yönelik daha aktif politika uygulayarak uluslararası girişimlerde bulunulmasının ve T.P.A.O.'nın rekabet gücünün arttırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Ayrıca, Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölgesi'nden çıkarılacak doğal gazın dünya pazarlarına iletilmesinin maliyet ve yatırım açısından en ekonomik yolunun Kıbrıs üzerinden Türkiye'ye boru hattı ile taşımak olduğu düşünülmektedir. Buna ilişkin hukuki düzenlemelerin ve teknik çalışmaların yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

BMDHS'ne göre, ülkelerin söz konusu yataklar ve kaynakları kullanırken adil bir paylaşım yapmasının, MEB sınırlandırılmasına ilişkin anlaşmaların sahildar devletler ile konsensus sağlanarak hakkaniyet ilkesine göre yapılmasının hukuki bir gereklilik olduğu düşünülmektedir. Türkiye'nin Akdeniz ve Ege'de milli ve iktisadi menfaatlerini korumak amacıyla söz konusu bölgelerde stratejisini oluştururken ve uygularken aynı zamanda uluslararası platformlarda izlediği hakkaniyet ilkelerine önem veren barışçıl politikasını daha etkin bir biçimde ortaya koymasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- [1] BP (2016). BP Energy Look Energy Look 2016, Outlook to 2035, 6,8-9, 11, 14.
- [2] BP Statistical Review of World Energy (2015). BP Statistical Review of World Energy, 20,22-23.
- [3] TPAO (2016). Ham Petrol ve Doğal Gaz Raporu, Ankara, 4, 8, 18.
- [4] International Energy Agency (2016). Oil Market Report, France, 14.
- [5] Chevron. Natural gas providing an efficient, economical energy source, <https://www.chevron.com/stories/natural-gas>, Erişim Tarihi: 05 Nisan 2016.
- [6] Enerji Enstitüsü, Erişim Tarihi: 09 Aralık 2016, <http://enerjiinstitutusu.com/2011/05/23/dunya-enerji-kaynaklarinin-100-yillik-omru-kaldi/>
- [7] Vatansver, M. (2012). Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012: 12: 1508.
- [8] Akçadağ, G. Doğu Akdeniz'de Enerji Jeopolitiği Ve Bölge Ülkelerine Yansıyan Rekabeti. <http://www.turkishny.com/drgoeknur-akcada/17-drgoeknur-akcada/130465-dogu-akdenizde-enerji-jeopolitigi-ve-bolge-ulkelerine-yansiyen-rekabeti#.VFVRy2e887o>, Erişim Tarihi: 08 Mayıs 2016
- [9] Yıldız, Z., E. (2014). Doğu Akdeniz; 4000 Yıllık Güç Savaşları. <http://cayyolulife.com.tr/yazar/Dogu-Akdeniz-4000-Yillik-Guc-Savaslari/446L/>, Erişim Tarihi: 5 Haziran 2016
- [10] Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye. Bilge Strateji, 2012: 4 (6): 17, 21-23, 25-26, 29, 32, 68. <http://www.bilgesam.org/incele/634/-dogu-akdeniz'de-deniz-yetki-alanlarinin-paylasilmasi-sorunu-ve-turkiye/#.VGzaKme887o> (02.07.2014).
- [11] Özdemir, Ü. (2015). Tarihte Türk Denizcilik Faaliyetleri Ve Günümüz Limanlarının Gelişim Sürecine Olan Etkisinin İncelenmesi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2015: 12: 421-441.
- [12] Aktaş, S. (2013). Doğu Akdeniz'de GKRY-İsrail Yakınlaşmasının Türkiye Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara.
- [13] Canyaş, H., Kocakuşak S. ve Canyaş, O., F. (2013). Doğu Akdeniz Güvenlik Mimarisi ve Küresel Güç İlişkileri Bakımından İsrail, Kıbrıs İlişkileri,

- Amme İdaresi Dergisi, 2013:46(2), 113.
- [14] European Commission, Mediterranean. (2014). Erişim Tarihi: 07 aralık 2015, http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/atlas/seabasins/mediterranean/long/index_en.htm
- [15] Ateş, A. Karadeniz, Ş. ve Esmer, S. (2010). Dünya Konteyner Taşımacılığı Pazarında Türkiye'nin Yeri. Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi, 2010: .2(2), 96.
- [16] Ateş, Alpaslan, (2014). Türkiye'de Liman Özelleştirmeleri İskenderun Liman Örneği. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2014: 11(25): 446.
- [17] Kuleyin, B ve Cerit, A.G. (2011). Ham Petrolün Dünya Pazarlarına Ulaştırılmasında Ceyhan Terminalinin Rolü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi Dergisi, 2011: 3(2), 17.
- [18] Klare, T. M. (2004). Kaynak Savaşları-Küresel Çatışmanın Yeni Alanları. İstanbul: Devin Yayınları: 45.
- [19] İzmir Ekonomi Üniversitesi. (2014). İletişim Fakültesi, Kıbrısta Enerji Krizi, Erişim Tarihi: 08 Kasım 2016, <http://iletisim.ieu.edu.tr/univers/?p=28402>.
- [20] Dünya Ekonomi (2014). Kıbrısta Enerji Krizi. 18/12/2014, Erişim Tarihi: 08 Kasım 2016, <http://iletisim.ieu.edu.tr/univers/?p=28402>
- [21] Noble Energy (2017). Eastern Mediterranean, Erişim Tarihi: 07 Ekim 2016. <http://www.nobleenergyinc.com/operations/eastern-mediterranean-128.html>
- [22] Bozkurt, E. (2006). Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı. Uluslararası Hukuk ve Politika, 2006: 2 (5), 52-53,57, 71.
- [23] Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi. Erişim Tarihi: 08 Ağustos 2016, <http://www.unicankara.org.tr>, 2014),17-19, 21, 25, 27.
- [24] Ece, N. J. (2011). Münhasır Ekonomik Bölge. Erişim Tarihi: 24 Eylül 2011, http://www.denizhaber.com/index.php?sayfa=yazar&id=11&yazi_id=100628&munhasir-ekonomik-bolge.html (24.09.2011).
- [25] Kuran, S. (2009). Uluslararası Deniz Hukuku, İstanbul: Beta Yayınları: 124, 225,234. [26] Köksal, T., Ece, N. J. ve Özkara, B., Y. (2012). Deniz, Lojistik ve Taşımacılık Hukuku, Ankara: Adalet Yayınevi: 157-158.
- [27] Doğan, N. (2014). Doğu Akdeniz'de Enerji Stratejileri ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği. 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2016, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/2014/01/15/7383/dogu-akdenizde-enerji-stratejileri-ve-bolgesel-guvenligin-gelecegi> (01.11.2014).
- [28] Ece, N., J. (October 2014). Energy Wars in East Meditteranean. SeaNews, 2014: 16:14.
- [29] Taşdemir, F. (2012). Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları. Ankara Strateji Enstitüsü, Rapor No: 2012- 3: 26.
- [30] Topsoy, F. (2012). Münhasır ekonomik bölgede yürütülen yabancı askeri faaliyetlerin hukuki niteliği. Gazi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012: 16 (3): 220, 239.
- [31] Pazarıcı, H. (2003), Uluslararası Hukuk Dersleri, II.kitap, Gözden Geçirilmiş 7.baskı, Ankara: Turhan Kitabevi: 398-399.
- [32] Anlar, G. Ş. (2007). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007: 56 (2): 6, 12-13.

- [33] <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler>. Erişim Tarihi: 24 Eylül 2011.
- [34] International Court of Justice, Judgment of 24 February 1982, The Case Concerning The Continental Shelf, (Tunisia v. Libyan Arab Jamahiria), Erişim Tarihi: 12 Ekim 2016, <http://www.cij.org/docket/index.php?sum=330&p1=3&p2=3&case=63&p3=5>.
- [35] Güngören, B.O. (2006). Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Ana Bilim Dalı, 102-131, İzmir.
- [36] International Court of Justice. List of Cases referred to the Court since 1946 by date of Introduction", Erişim Tarihi: 22 Ocak 2016, <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=2>.
- [37] Acer, Y. (2002). Ege Kıta Sahaneli Sorununda Türkiye'nin Hukuki Durumu: Uluslararası Yargı Kararları Işığında Bir Değerlendirme. *Avrasya Dosyası, Jeopolitik Özel*, 2002: 8 (4): 196-197, 199.
- [38] Ergüven, N. S. (2014). Karadeniz'de Deniz Alanı Sınırlandırması Davası (Romanya/Ukrayna) ve Uluslararası Hukuk Açısından Etkileri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2014: 63 (2): 325.
- [39] Milli Güvenlik Kurulu (2012). Küresel Deniz Güvenliği Sorunları ve Doğurduğu Sonuçlar. (02.11.2012), Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016, http://www.mgk.gov.tr/calismalar/calismalar/017_jeostratejik_deniz_sorunlari.pdf.
- [40] Olgun, M. E. (2012). Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Politikaları. Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2016., www.tepav.org.tr/.../1328540197-8.ERGUN_OLGUN.
- [41] Aksar, Y. (2013). Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı. *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013: 2: 229-236, http://www.21yuzyildasosyalbilimler.com/assets/uploads/files/yusuf-aksar-df_18032013.pdf.
- [42] <http://www.ankarastrateji.org/haber/dogu-akdeniz-krizi-1479>), Erişim Tarihi: 24 Eylül 2011.
- [43] Resmi Gazete, 05.12.1986 tarihli ve 86/11264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi. Erişim Tarihi: 24 Eylül 2015. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19314.pdf>.
- [44] Özkan, A. (2012). Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge'nin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı. *II Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, 2012: 375-377, 380.
- [45] Başeren, H. S. (2010). Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı", *Stratejik Araştırmalar*, 2010: 8 (14): 133, 154-155.
- [46] Özgen, C. (2013). Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekatı. *Akademik Orta Doğu*, 2013: 8(1): 107-108.
- [47] Başeren, S. H. Doğu Akdeniz'de Gerilim, Erişim Tarihi: 09 Eylül 2016, <http://www.tudav.org/index.php/tr/muenhas-r-ekonomik-boelge/231-dogu-akdeniz-serhat-h-baseren>.
- [48] KKTC Meclisi. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanları Yasası, Erişim Tarihi: 07 Mayıs 2016, www.cm.gov.nc.tr/dir_docs/63-2005.doc.
- [49] Tamçelik, S. ve Kurt, E. (2014) . Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölge Algısı ve Yakın Tehdit Alanı: Kıbrıs. *Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı (Cilt 3)*, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, Kocaeli, 891.
- [50] Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölge'de petrol çıkarılması hakkında

- Bakanlar Kurulu kararı, <http://www.tudav.org/index.php/tr/muenhas-r-ekonomik-boelge/225-dogu-akdeniz-muenhas-r-ekonomik-boelge-de-petrol-c-kar-lmas-hakk-nda-bakanlar-kurulu-karar>, Erişim Tarihi: 16 Nisan 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-11.htm>.
- [51] Doğru, S. (2014) , Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları ve Deniz Alanlarının Sınırlandırılması. Mersin Deniz Ticareti Dergisi, 2014: 269: 39.
- [52] United Nations (UN). Table of claims to maritime jurisdiction (as at 15 July 2011), http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/table_summary_of_claims.pdf.
- [53] Tunç, A. (2014). Doğu Akdeniz Krizi. Ankara Strateji Enstitüsü, Erişim Tarihi: 06 Aralık 2015, <http://www.ankarastrateji.org/haber/dogu-akdeniz-krizi-1479/>.
- [54] Dışişleri Bakanlığı, "NO:18 - 30 Ocak 2007. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini hk. Erişim Tarihi: 19 Kasım 2016, http://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-iligilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_.tr.mfa (09.10.2014).
- [55] Sandıklı, A., Budak, T. ve Ünal, B. (2013). Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye Raporu, 2013: 59, Erişim Tarihi: 18 Eylül 2016, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/3-2-2014011746dogu_akdeniz.pdf, (11.07.2014).
- [56] www.enerjigunlugu.net (2015). BP'den Mısır'da ikinci doğalgaz keşfi. Erişim Tarihi: 22 Nisan 2016, <http://www.enerjigunlugu.net/icerik/12643/bpden-misirda-ikinci-dogalgaz-kesfi.html>.
- [57] Kıbrıs Postası (2016). Türkiye enerji koridoru olma yolunda. . Erişim Tarihi: 22 Ekim 2016, <http://www.kibrispostasi.com/print.php?news=197908>.
- [58] Akçapar, B. (1996). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 1996: 51(1): 27.
- [59] Kum, S. and Debeş, M.E. (2016). Turkish Republic of Northern Cyprus Vessel Traffic Services (TRNCVTS), Journal of ETA Maritime Science, 2016: 4(2): 175-182.